

PERTUMBUHAN EKONOMI DAN KUALITI HIDUP : PENGALAMAN MALAYSIA

ISHAK SHAARI & ASAN ALI GOLAM HASSAN

PENGENALAN

Seperti negara membangun yang lain di Asia, Afrika dan Amerika Latin, Malaysia telah berusaha untuk menggalakkan proses perindustrian sejak mencapai kemerdekaan daripada cengkaman kuasa penjajahan dalam usahanya untuk mencapai matlamat pertumbuhan ekonomi yang tinggi dan seterusnya meningkatkan taraf hidup penduduknya. Hasil daripada usaha yang berterusan itu, maka sumbangan sektor industri, khususnya sektor pembuatan, kepada ekonomi negara semakin meningkat. Oleh sebab kawasan perindustrian didirikan di kawasan yang berhampiran dengan kawasan bandar utama di negara ini seperti Kuala Lumpur, Pulau Pinang dan Johor Bahru, maka proses perindustrian pesat yang dipelopori oleh pelaburan asing turut mempengaruhi peningkatan bilangan penduduk bandar dalam proses pembandaran di negara ini. Pada tahun 1980, misalnya, 37.5% daripada jumlah penduduk di Semenanjung tinggal di kawasan bandar berbanding dengan 28.7% pada tahun 1970. Pada tahun 1991, kadar perbandaran di Malaysia meningkat kepada 51.1% berbanding dengan 34.2% pada tahun 1980¹. 70% daripada penduduk bandar ini tinggal di kawasan bandar yang mempunyai penduduk melebihi 75,000 orang (Malaysia, 1996).

Sebahagian daripada peningkatan pesat dalam jumlah penduduk bandar di negara ini telah disumbangkan oleh proses penghijrahan penduduk desa ke bandar. Salah satu sebab utama mengapa berlakunya proses penghijrahan dari desa ke bandar ini ialah perbezaan peluang pekerjaan dan tingkat pendapatan di antara sektor bandar dengan sektor desa. Misalnya, pada tahun 1970, pendapatan bulanan purata isirumah di kawasan bandar dilaporkan 2.24 kali ganda lebih tinggi daripada pendapatan purata isirumah di kawasan desa. Oleh yang demikian, sungguhpun kadar pengangguran di kawasan bandar dalam tahun-tahun 1960-an dan 1970-an tinggi, namun sebahagian besar penduduk desa masih beranggapan kawasan bandar menyediakan peluang mendapat

pekerjaan yang lebih baik dan berpotensi memberi pendapatan yang lebih tinggi daripada kawasan desa.

Selain itu, mereka juga berkeyakinan bandar akan memberi peluang untuk mendapat pendidikan dan kemudahan asasi lain yang lebih baik berbanding dengan apa yang terdapat di kawasan desa. Kesemua ini diharapkan akan membolehkan mereka menikmati taraf dan kualiti hidup yang lebih tinggi. Perlu juga dinyatakan bahawa pihak Kerajaan juga turut menggalakkan proses penghijrahan penduduk desa ke bandar sebagai salah satu daripada strateginya untuk mengatasi masalah kemiskinan di kawasan desa di negara ini (Malaysia, 1976). Meskipun jurang perbezaan ini didapati berkurangan dalam tahun 1970-an dan 1980-an, namun ianya masih tinggi dan menjadi satu faktor penting yang mendorong penduduk desa terus berhijrah ke bandar dan meningkatkan kadar pembandaran di negara ini (Malaysia, 1996)

Berdasarkan pengalaman di negara ini dalam tempoh 1971-1990, memang boleh dikatakan bahawa migrasi desa ke bandar telah membantu mengurangkan masalah kemiskinan dan perbezaan ekonomi di antara desa dengan bandar di negara ini. Pengalaman di Malaysia nampaknya menyokong pandangan Gugler (1988) yang menganggap penghijrahan desa ke bandar sebagai "... *a mechanism that allows some of the disadvantaged rural population to partake in a small measure of the resources disproportionately concentrated in urban areas.*" Ini bermakna, penghijrahan desa ke bandar di negara ini, khususnya dalam tempoh 1971-1990, boleh dianggap sebagai penyumbang kepada pembangunan, dalam erti kata lain, ia bukan sahaja menyumbang kepada pertumbuhan ekonomi negara tetapi juga turut mengagihkannya dengan cara yang terbaik bagi meningkatkan taraf hidup penduduk (Seers, 1979).

Sungguhpun begitu, kita tidak seharusnya berpuas hati dengan peningkatan dalam pendapatan penduduk sahaja (dan dengan itu pengurangan kadar kemiskinan mutlak kawasan desa dan bandar) dan mengabaikan aspek lain yang turut mempengaruhi kesejahteraan rakyat. Sebaliknya, kami berpendirian bahawa aspek-aspek lain juga penting terutama jika kita semua menerima akan perlunya perubahan pemikiran kita tentang konsep pembangunan itu sendiri. Pada masa kini, ramai pihak telahpun menerima hakikat bahawa matlamat utama pembangunan adalah untuk meluaskan pilihan yang boleh dibuat oleh manusia dalam semua bidang iaitu ekonomi, sosial, politik dan budaya bagi memperbaiki kehidupan mereka (Mahbubul Haq, 1995).

Usaha untuk meningkatkan pendapatan memang penting tetapi ia hanya merupakan salah satu daripada pilihan yang boleh dibuat oleh manusia. Manusia lazimnya mempunyai pilihan dalam bidang lain, seperti meningkat pengetahuan dan kemahiran, memperbaiki keadaan kesihatan, keadaan fizikal sekeliling yang bersih, kebebasan daripada perasaan tidak terjamin dan keselesaan hidup, dalam usaha ke arah meningkatkan kebahagiaan hidup mereka. Tingkat pendapatan yang tinggi memang boleh memperluaskan pilihan manusia dalam bidang tersebut tetapi ia bukanlah faktor penentu yang paling utama. Oleh sebab itu, dalam usaha untuk mencapai apa yang dikenali sebagai pembangunan manusia, para pengkaji dan pembuat dasar memberi perhatian kepada empat aspek penting, iaitu pertumbuhan ekonomi, kesaksamaan dari segi memperoleh peluang dalam proses pertumbuhan ekonomi, kemapanan (*sustainability*) dan penyertaan rakyat dalam proses pembangunan (Mahbubul Huq, 1995).

Dalam kertas kerja ini, kami ingin menarik perhatian kepada beberapa aspek lain yang berkaitan dengan proses penghijrahan desa ke bandar akibat proses pertumbuhan ekonomi yang pesat dialami oleh negara ini dan turut mempengaruhi kualiti hidup penduduk di kawasan bandar dan desa di negara ini. Kami berpendapat bahawa isu-isu ini perlu dibincangkan dalam usaha kita mencari jalan untuk terus meningkatkan taraf hidup bahagian teramai penduduk di kedua-dua kawasan desa dan bandar di negara ini selaras dengan matlamat membentuk sebuah masyarakat yang adil dari segi ekonomi pada tahun 2020.

MIGRASI DAN ISU KEMISKINAN BANDAR

Salah satu implikasi penting migrasi penduduk desa ke bandar yang membimbangkan para perancang ialah bertambah buruknya masalah kemiskinan bandar. Berdasarkan pengalaman beberapa bandar besar di negara membangun, para pengkaji mendapati kedatangan ramai para penghijrah dari desa, khususnya penghijrahan penduduk desa miskin, hanya menambahkan masalah kemiskinan di kawasan bandar.

Akan tetapi, pengalaman di kawasan bandar Malaysia sehingga kini menunjukkan kecenderungan yang agak berbeza. Berdasarkan anggaran resini, sungguhpun berlaku penghijrahan desa ke bandar pada kadar

yang agak tinggi dan telah menyumbang kepada peningkatan dalam peratusan penduduk yang terdapat di bandar, namun kadar kemiskinan di kawasan bandar negara ini didapati terus berkurangan dalam tempoh 1971-1995. Kadar kemiskinan di Semenanjung Malaysia, misalnya, berkurangan daripada 22.3% pada 1970 kepada 8.2% pada 1985 dan seterusnya kepada hanya 4.4 % pada 1993. Di seluruh Malaysia pula, kadar kemiskinan di kawasan bandar berkurangan daripada 8.5 % pada 1985 kepada 4.1% pada 1995 (Lihat *Jadual 1*).

Sungguhpun demikian, sementara bilangan isirumah miskin di kawasan bandar seluruh Malaysia berkurangan daripada 93,000 pada 1985 kepada 89,100 pada 1990 dan 77,900 pada 1993, tetapi angka ini meningkat dengan agak besar kepada 95,900 pada 1995. Di samping itu, peratusan daripada jumlah isirumah miskin yang terdapat di kawasan bandar di Malaysia juga semakin meningkat Berdasarkan data rasmi yang diterbitkan, pada 1985, isirumah miskin bandar di Malaysia merupakan 14.3 % daripada jumlah isirumah miskin di seluruh negara. Peratusan ini didapati meningkat kepada 15.1 % pada 1993 dan 23.0 % pada 1995. Ini bermakna bahawa hampir satu perempat daripada kesemua isirumah miskin di negara ini berada di kawasan bandar.

Zainal Azman (1989) telahpun mengesan kecenderungan meningkatnya peratusan isirumah miskin yang terdapat di kawasan bandar di negara ini. Menurutnya, sejak pertengahan 1970-an terdapat dua pusat konsentrasi golongan miskin, iaitu di negeri-negeri yang dianggap miskin (seperti Kelantan, Kedah, Perlis dan Terengganu) serta negeri-negeri maju dan mempunyai kadar urbanisasi tinggi (seperti Selangor, Pulau Pinang dan Wilayah Persekutuan). Menurut Ishak Shaari (1996), Terengganu, Kelantan, Perak, Wilayah Persekutuan dan Johor adalah lima buah negeri di Semenanjung Malaysia yang mempunyai bilangan isirumah miskin bandar yang teramai pada 1989 (iaitu setelah takrifan kawasan bandar diubah). Malahan, satu pertiga daripada jumlah isirumah miskin bandar pada tahun tersebut terdapat di Terengganu dan Kelantan.

Sekiranya penemuan kajian ini diterima, dua perkara perlu ditegaskan. Pertama, penemuan ini bermakna bahawa masalah kemiskinan bandar di negara ini tertumpu di negeri-negeri yang kurang menyediakan peluang pekerjaan. Akibatnya, di negeri-negeri tersebut wujud masalah pengangguran yang lebih meluas berbanding dengan negeri-negeri lain (lihat *Jadual 2*) dan tingginya peratus tenaga kerja yang terlibat dengan

sektor bukan-formal yang memberi pendapatan yang rendah. Kedua, ia juga bermakna bahawa negeri-negeri yang sedang mengalami kadar pembandaran yang tinggi dan sedang pesat membangun turut menghadapi masalah kemiskinan bandar yang agak serius. Malahan, apa yang mungkin berlaku adalah perpindahan berterusan golongan miskin daripada kawasan yang kurang maju kepada kawasan bandar besar yang mengalami perkembangan perindustrian pesat dan menambahkan bilangan golongan miskin di kawasan bandar yang mengalami kadar pembandaran yang tinggi.

Dua fakta di atas – meningkatnya bilangan isirumah miskin bandar akhir-akhir ini dan meningkatnya bilangan penduduk yang diklasifikasikan sebagai penduduk bandar (dengan 51.1% daripada jumlah penduduk negara dianggarkan tinggal di kawasan bandar pada tahun 1995 dan peratusan ini dijangka akan meningkat kepada 58.8 % pada tahun 2000) yang cenderung akan meningkatkan peratus daripada jumlah isirumah miskin yang terdapat di kawasan bandar – maka wajarlah masalah kemiskinan bandar diberi perhatian yang lebih serius pada masa kini. Selain itu, kita juga harus sedar bahawa lazimnya jurang perbezaan antara golongan miskin dan bukan miskin lebih menonjol di kawasan bandar berbanding dengan kawasan luar bandar.

Selain itu, sementara pihak perancang di negara ini boleh merasa lega apabila anggaran rasmi menunjukkan kadar kemiskinan di kawasan bandar semakin berkurangan, namun perlu diingatkan bahawa masih ramai penduduk bandar di negara ini yang tidak tergolong dalam kategori miskin tetapi berpendapatan rendah dan mendapati sukar untuk menampung kehidupan di bandar. Oleh sebab itu, sebahagian besar daripada mereka tidak berkemampuan untuk memiliki rumah sendiri dan menjadi setinggan di kawasan bandar. Itulah sebabnya kenapa kajian berhubung dengan masalah kemiskinan bandar di negara ini sering memberi tumpuan kepada fenomena persetinggan, yang dihadapi oleh golongan yang berpendapatan rendah, yang boleh dianggap sebagai golongan yang menghadapi masalah kemiskinan secara relatif.

MASALAH PERUMAHAN DI KAWASAN BANDAR

Sementara penghijrahan penduduk desa ke bandar membolehkan mereka, termasuk golongan miskin, mendapat pendapatan purata yang lebih tinggi berbanding pendapatan isirumah di desa. Namun golongan miskin dan berpendapatan rendah di bandar terpaksa menghadapi masalah dalam aspek lain yang lebih buruk lagi. Salah satu daripadanya ialah hakikat bahawa golongan miskin dan berpendapatan rendah di bandar terpaksa menghadapi masalah mencari tempat tinggal. Dengan pendapatan yang rendah, ramai daripada mereka terpaksa tinggal di kawasan setinggan yang biasanya sesak dan tidak teratur serta menghadapi masalah kekurangan kemudahan asas seperti bekalan air, elektrik, kemudahan tandas, sistem perparitan dan tempat membuang sampah yang tidak teratur.

Pada masa kini tidak terdapat anggaran yang menyeluruh tentang bilangan isirumah setinggan di seluruh negara. Namun berdasarkan maklumat yang ada, sebahagian besar daripada setinggan di kawasan bandar terdapat di bandaraya Kuala Lumpur dan Johor Bahru serta bandar-bandar utama lain, terutama bandar yang sedang mengalami kadar pertumbuhan penduduk yang amat pesat. Di bandaraya Kuala Lumpur, misalnya, berdasarkan kajian Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (DBKL), terdapat kira-kira 243,000 penduduk setinggan pada tahun 1982, atau kira-kira 23 % daripada jumlah penduduk Kuala Lumpur. Kajian DBKL selanjutnya mendapati bilangan penduduk setinggan di ibu kota menurun sedikit kepada kira-kira 223,021 atau kira-kira 13 % daripada jumlah penduduk Kuala Lumpur (*Berita Harian*, 6 Oktober, 1993).

Beberapa kajian mendapati sebahagian besar daripada isirumah setinggan terdiri daripada golongan miskin ataupun golongan berpendapatan rendah. Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (1996) juga berpendapat kira-kira 28% daripada isirumah setinggan di Kuala Lumpur berpendapatan kurang daripada RM450 sebulan. Penting juga diingatkan semula bahawa sebahagian besar daripada penduduk setinggan di kawasan bandar kini terdiri daripada penghijrah dari luar bandar dan sebahagian besar daripada mereka terdiri daripada golongan miskin luar bandar. Malahan, kajian yang dijalankan di kalangan masyarakat setinggan di Johor Bahru mendapati bahawa kemiskinan di kalangan orang Melayu di bandar merupakan lajuatan daripada kemiskinan yang dialami di luar bandar.

Dengan pendapatan yang rendah, maka agak sukar bagi sebahagian besar daripada setinggan ini untuk membeli rumah sendiri ataupun menyewa rumah di kawasan perumahan sedia ada. Supaya kita mendapat gambaran yang jelas tentang masalah yang dihadapi oleh golongan miskin di bandar untuk memiliki rumah sendiri, cuba perhatikan beberapa maklumat berikut: Mengikut data rasmi pendapatan isirumah di kawasan bandar di negeri ini kini adalah kurang daripada RM425 sebulan. Malahan, pendapatan purata mereka lebih rendah lagi. Misalnya, pada 1984 pendapatan purata isirumah miskin di bandar adalah RM205 sebulan dan RM228 pada 1987. Bagi mendapat pinjaman daripada institusi kewangan bagi membeli rumah kos rendah berharga RM25,000, sesebuah isirumah itu mestilah mempunyai pendapatan minimum sebanyak RM550 sebulan. Kalau mereka ingin membeli rumah kos sederhana rendah berharga RM60,000 pula, mereka mestilah mempunyai pendapatan minimum RM1,300 sebulan untuk mendapat kemudahan pinjaman perumahan daripada pihak institusi kewangan.

Ini bermakna bahawa isirumah miskin di bandar akan menghadapi masalah besar untuk mendapat pinjaman perumahan daripada institusi kewangan. Sebaliknya, dengan menduduki kawasan setinggan, golongan miskin di bandar, tanpa mengira tempat asal mereka, telah dapat mengurangkan kos hidup dan seterusnya dapat menangani pelbagai cabaran di bandar. Dengan kata lain, mereka telah membuktikan bahawa golongan miskin mampu menolong diri sendiri apabila diberi peluang.

Masalah golongan miskin di bandar mendapat kemudahan perumahan yang menjadi salah satu keperluan asas manusia akan menjadi lebih rumit lagi kerana bilangan rumah kos murah yang dibina amat terbatas. Walaupun sektor awam telah menetapkan sasaran untuk membina rumah kos rendah dalam setiap rancangan lima tahun negara, namun pencapaiannya amat mengecewakan. Pihak pemaju perumahan swasta pula, dalam mengejar matlamat memaksimumkan keuntungan, mereka mempunyai keutamaan yang berbeza. Mereka lebih cenderung untuk membina rumah/kondominium yang berharga tinggi dan di luar kemampuan golongan miskin di bandar. Hanya setelah pihak Kerajaan mengambil pendirian yang tegas, di samping memberi pelbagai insentif dalam beberapa tahun kebelakangan ini, maka barulah pihak swasta dapat memenuhi matlamat yang ditetapkan. Namun begitu, permintaan terhadap rumah kos murah di kalangan isirumah miskin dan berpendapatan rendah di kawasan bandar masih lagi tinggi.

Ternyata bahawa golongan miskin bandar di negara ini tersisih daripada kemudahan perumahan (dan juga kemudahan asasi lain yang berkaitan) bukan sahaja disebabkan oleh masalah rendahnya pendapatan mereka tetapi juga oleh mekanisma lain seperti ketidaksempaian kepada sistem kredit formal dan juga mekanisma yang menentukan corak penggunaan tanah untuk perumahan. Dalam keadaan ekonomi yang tumbuh pesat kini, masalah perumahan yang dihadapi oleh golongan miskin di bandar menjadi lebih meruncing.

Banyak kawasan setinggan dan juga rumah pangsa awam, yang menjadi kawasan perumahan golongan miskin di bandar, telah dikenal pasti untuk dibangunkan semula melalui penswastan. Apabila kawasan-kawasan berkenaan dibangunkan semula, penduduk setinggan/ berpendapatan rendah terpaksa berpindah. Akan tetapi, di kalangan sebahagian besar penduduk yang miskin atau berpendapatan rendah, proses penempatan semula ini telah menimbulkan masalah kewangan yang besar. Perbelanjaan hidup mereka melambung naik dan kualiti kehidupan mereka di tempat baru tidak semestinya lebih baik berbanding dengan keadaan di tempat asal mereka. Malahan, apabila mereka terpaksa membeli rumah yang disediakan, sebahagian besar daripada mereka mungkin terpaksa mendapatkan kredit daripada sumber tidak formal yang lebih membebankan dari segi bayaran balik pinjaman. Ringkasnya, masalah kemiskinan dan masalah yang berkaitan yang mereka hadapi berterusan di tempat baru.

Oleh yang demikian, dalam menangani masalah kemiskinan di bandar yang dijangka menjadi lebih penting pada masa akan datang di negara ini, satu pendekatan baru perlulah difikirkan untuk menangani masalah perumahan di kalangan penduduk setinggan dan penduduk berpendapatan rendah lain di kawasan bandar di negara ini. Beberapa langkah baru yang diperkenalkan oleh Kerajaan untuk menangani masalah perumahan di kalangan penduduk berpendapatan rendah di kawasan bandar memang dialu-alukan. Namun, mungkin langkah-langkah lain perlu difikirkan.

GLOBALISASI, PERUBAHAN STRUKTUR PEKERJAAN DAN PENERUSAN MASALAH KEMISKINAN

Interaksi ekonomi yang semakin meningkat antara negara di dunia telah memasuki satu fasa baru setelah berakhirnya proses rundingan Pusingan Uruguay berhubung perdagangan antarabangsa. Satu ketetapan penting

hasil daripada proses rundingan yang mengambil masa yang agak lama itu ialah liberalisasi ekonomi. Malahan, Pertubuhan Perdagangan Dunia (WTO) yang menggantikan GATT pada 1995 sedang giat mengambil langkah untuk menghapuskan pelbagai sekatan terhadap perdagangan antarabangsa. Sungguhpun perkembangan ke arah perdagangan bebas dikatakan berpotensi memberi faedah kepada negara membangun dalam usaha mereka membasmi kemiskinan dan meningkatkan taraf hidup rakyat mereka, namun banyak negara membangun termasuk Malaysia masih bimbang terhadap implikasi daripada perubahan ini.

Di samping itu, perlu juga diingatkan bahawa banyak negara di Asia Timur dan Asia Tenggara telah mengalami kadar pertumbuhan yang tinggi secara berterusan, dan seterusnya membantu meningkatkan taraf hidup rakyat mereka, melalui proses perindustrian yang pesat dan pertumbuhan eksport yang tinggi. Dalam mencapai kejayaan tersebut, pihak pemerintah di negara-negara ini telah memainkan peranan yang besar dengan pelbagai bentuk campur tangan dalam pasaran.

Namun, sejak pertengahan 1980-an, kebanyakan negara ini telah melaksanakan dasar liberalisasi dan derugulasi sebagai tindak balas terhadap desakan negara-negara perindustrian maju (khususnya Amerika Syarikat) dan WTO. Dalam sesetengah negara tersebut (khususnya Korea Selatan dan Taiwan), tindakan meliberalisasi ekonomi diambil kerana industri muda mereka memang telahpun mencapai kematangan dan tidak lagi memerlukan perlindungan. Akan tetapi, di kebanyakan negara lain, termasuk Malaysia, proses liberalisasi ekonomi dijangkakan akan memberi cabaran hebat kepada para pengusaha mereka yang kini terpaksa bersaing secara terbuka di pasaran dunia.

Sebagai langkah untuk menghadapi cabaran baru ini, pihak kerajaan Malaysia telah memperkenalkan langkah-langkah untuk mengurangkan peranan kerajaan dalam ekonomi. Sebaliknya, pihak kerajaan telah mengambil langkah untuk membolehkan sektor swasta (termasuk pelabur asing) memainkan peranan yang lebih besar dalam pembangunan ekonomi negara. Pada tahun 1986, misalnya, pihak kerajaan telah melonggarkan pelaksanaan Akta Penyelarasan Pelaburan dan mengekalkan galakan dalam bentuk pelepasan cukai melalui pengenalan Akta Galakan Pelaburan 1986. Oleh itu, sejak akhir 1986, proses perindustrian di Malaysia memasuki tahap keempat, iaitu apa yang disebut sebagai '*liberalised export-led industrialisation*' dengan pelaburan asing memainkan peranan penting semula.

Seterusnya, langkah-langkah untuk meliberalisasikan ekonomi negara terus diteguhkan dengan berakhirnya tempoh pelaksanaan DEB dan bermulanya pelaksanaan Dasar Pembangunan Nasional (1991-2000). Kini, pihak kerajaan lebih menumpukan usaha untuk mempercepatkan proses perindustrian dan mengekalkan kadar pertumbuhan ekonomi yang tinggi. Para perancang ekonomi negara yakin bahawa proses pertumbuhan ekonomi yang pesat ini akan dapat mengurangkan kadar kemiskinan mutlak ke tahap yang menjadi sasarannya.

Selari dengan matlamat tersebut, dan ekoran daripada peningkatan integrasi ekonomi Malaysia dengan ekonomi dunia kerana proses globalisasi, penekanan kerajaan juga tertumpu kepada peningkatan kecekapan dan kemampuan bersaing di peringkat antarabangsa. Oleh itu, langkah yang berterusan mula diambil oleh industri untuk mengubah kegiatan pengeluaran mereka kepada lebih bersifat intensif modal dan intensif teknologi. Malahan, industri baru yang bersifat intensif modal dan menggunakan teknologi canggih mula diceburi dan dikembangkan. Tindakan ini diambil juga sebagai reaksi dalam menangani masalah kekurangan buruh yang dihadapi oleh ekonomi negara. Perkembangan ini telah dan akan menukar corak permintaan terhadap buruh.

Secara khususnya, perkembangan tersebut akan meningkatkan permintaan terhadap buruh mahir pada kadar yang lebih pesat berbanding dengan permintaan terhadap buruh kurang atau tidak mahir. Dalam keadaan penawaran buruh yang masih terbatas, perkembangan ini berkemungkinan besar merupakan salah satu faktor penyumbang yang penting kepada peningkatan ketidakseimbangan dalam agihan pendapatan di negara ini dalam tempoh 1991-1995, seperti yang ditunjukkan oleh peningkatan nilai Pekali Gini daripada 0.446 pada 1990 kepada 0.459 pada 1993 dan 0.464 pada 1995.

Oleh sebab sebahagian besar daripada golongan miskin dan golongan berpendapatan rendah di kawasan bandar di negara ini terdiri daripada buruh yang tidak mahir, maka perkembangan yang sedang dan akan terus berlaku dalam sektor pembuatan dan juga perkhidmatan negara merupakan satu cabaran besar dalam usaha negara membasmi kemiskinan. Sekiranya buruh tidak mahir yang ada sekarang tidak dapat ditingkatkan kemahiran mereka, ataupun jika sebahagian besar daripada pekerja yang baru memasuki pasaran buruh masih terdiri daripada mereka yang tidak berkemahiran, maka besar kemungkinan mereka ini akan tersisih daripada pasaran buruh ataupun daripada pekerjaan yang

menjamin pendapatan yang tinggi. Andaikata perkembangan ini benar berlaku, maka besar kemungkinan yang bilangan isirumah miskin di bandar akan meningkat.

Berhubung dengan isu ini, tahap pencapaian sebahagian besar pelajar (terutama di kalangan pelajar Bumiputera dan pelajar di kawasan desa) dalam bidang ilmu yang penting untuk membolehkan mereka menjadi buruh mahir atau golongan iktisas harus diberi perhatian. Apabila diteliti keputusan peperiksaan pelajar Bumiputera dalam mata pelajaran Matematik dan Bahasa Inggeris, ilmu pengetahuan yang bakal melengkapkan mereka menghadapi cabaran dalam sebuah negara industri pada peringkat UPSR, kita akan dapati peratus pelajar yang gagal masih tinggi. Keadaan ini, jika berterusan akan meletakkan sebahagian besar daripada mereka dalam lapisan terbawah dalam masyarakat.

Oleh yang demikian, sementara ekonorni negara terus berkembang dan meningkatkan tarafnya menjadi negara perindustrian maju dalam abad yang akan datang, dan sebahagian besar daripada rakyat Malaysia daripada kumpulan etnik lain serta juga golongan atasan dan menengah atasan masyarakat Bumiputera dapat merebut peluang yang disediakan. Apa yang dikhuatirkan ialah kemungkinan sebahagian besar penduduk Bumiputera/desa berkemungkinan tercicir daripada proses itu. Besar kemungkinan sebahagian besar daripada mereka itu akan menjadi pekerja kilang tidak mahir dan buruh di sektor awam dan perkhidmatan dengan menjalankan kerja berulang ataupun sebagai pekebun kecil berproduktivi rendah di sektor pertanian dan berkemungkinan berada dalam kemiskinan.

Oleh demikian, pendidikan dan latihan, termasuk usaha untuk membesarkan golongan pekerja ikhtisas dan pekerja mahir, seharusnya merupakan bidang tumpuan dalam usaha membasmi kemiskinan di negara ini.

BURUH ASING DAN MASALAH KEMISKINAN

Kejayaan ekonomi negara telah menarik ramai buruh asing ke negara ini secara sah ataupun tanpa izin. Menurut satu anggaran, kini terdapat kira-kira 1.5 juta buruh asing di negara ini (Malaysia, 1991b).

Kemasukan buruh asing secara beramai-ramai akan terus menambahkan bilangan isirumah miskin di bandar melalui dua cara. Pertama, sebahagian daripada buruh asing itu menyumbang secara langsung kepada bilangan isirumah miskin. Misalnya, menurut Rancangan Malaysia Ketujuh, 1996-2000, kira-kira 12 % (atau 11,300 isirumah) daripada jumlah isirumah miskin di kawasan bandar di negara ini adalah terdiri daripada warganegara asing. Malahan, sebahagian yang agak besar daripada penempatan setinggian di kawasan bandar, khususnya di Kuala Lumpur, telah menjadi tumpuan petempatan penduduk asing.

Kedua, kehadiran buruh asing yang rata-rata terdiri daripada buruh tidak mahir dalam sektor-sektor yang memerlukannya menghalang upah dalam sektor tersebut daripada meningkat. Dalam keadaan demikian, besar kemungkinan upah buruh tidak mahir di kalangan penduduk tempatan meningkat pada kadar yang jauh lebih rendah daripada kadar peningkatan pendapatan per kapita negara, dan seterusnya meluaskan jurang perbezaan pendapatan dalam ekonomi. Keadaan yang sedemikian juga berlaku di Hong Kong (dalam tempoh 1976-1981) dan Singapura (dalam tempoh 1979-1983).

Secara khususnya, kemasukan buruh asing boleh melambat kemajuan dalam usaha pembasmian kemiskinan dan juga meluaskan jurang perbezaan pendapatan dalam masyarakat kita melalui dua cara, iaitu:

- (i) Kemasukan mereka menambah bilangan pekerja baru yang muda dan tidak mahir, dan seterusnya membawa perubahan dalam struktur umur tenaga buruh. Kajian Kuznets (1976) dan Morley (1981) menunjukkan, perubahan dalam struktur umur tenaga buruh boleh meningkatkan ketaksetaraan pendapatan walaupun tidak terdapat perubahan dalam struktur upah dan pendapatan; dan
- (ii) Kemasukan mereka secara beramai-ramai akan merendahkan secara relatif upah pekerja tidak mahir sementara upah pekerja mahir dan pulangan pemilik modal terus meningkat. Akibatnya, jurang perbezaan pendapatan dalam masyarakat akan melebar.

Keadaan yang sedemikian mungkin juga berlaku di Malaysia sejak penghujung tahun 1980-an. Oleh demikian, sementara kehadiran buruh asing memang diakui dapat membantu negara mengatasi masalah kekurangan buruh dan membantu mencapai kadar pertumbuhan ekonomi yang lebih tinggi, namun kita juga harus sedar, kedatangan

mereka juga akan menjadikan usaha mengurangkan kemiskinan bandar dan jurang perbezaan pendapatan dalam masyarakat Malaysia pada masa depan menjadi semakin sulit.

MIGRASI DAN KOS LEPAS MASYARAKAT DESA

Perbincangan tentang implikasi migrasi desa ke bandar tidak akan lengkap tanpa mengambil kira kesan proses tersebut terhadap masyarakat desa. Sememangnya penghijrahan penduduk dari kawasan desa ke bandar membolehkan lebih buruh di desa dikurangkan dan juga membolehkan para penghijrah yang terlibat berpindah daripada pekerjaan berproduktiviti rendah kepada pekerjaan berproduktiviti tinggi. Namun demikian, oleh sebab para penghijrah lazimnya terdiri daripada golongan muda dan mempunyai taraf pendidikan yang lebih baik, maka penghijrahan desa ke bandar telah membawa perubahan yang agak signifikan kepada taburan umur penduduk di kawasan luar bandar.

Secara khususnya, sebilangan penduduk di kawasan desa akan terdiri daripada mereka yang berumur di bawah 15 tahun dan juga mereka yang sudah tua. Oleh kerana itu, ramai petani dan pengeluar lain di kawasan desa terdiri daripada mereka yang sudah berumur lanjut. Menurut anggaran rasmi, 64.1% ketua isirumah petani di Semenanjung Malaysia berumur melebihi 45 tahun. Keadaan ini yang menyebabkan timbulnya masalah kekurangan buruh di kawasan desa, berserta dengan kenaikan kos pengeluaran, telah mengakibatkan ramai pengeluar kecil di kawasan desa mengabaikan kegiatan pengeluaran mereka. Itu sebabnya sebahagian besar tanah pertanian milik pekebun kecil di negara ini diklasifikasikan sebagai tanah terbiar.

Selain itu, keadaan ini juga menyumbang kepada masalah untuk menyebarkan teknologi baru di kawasan desa dan seterusnya menyebabkan daya pengeluaran di sektor pertanian masih lagi rendah. Malahan, perkembangan ini nampaknya membawa sektor pekebun kecil memasuki satu fasa yang menandakan terdapatnya hubungan rapat di antara masalah kemiskinan dengan masalah kekurangan tenaga buruh atau tenaga buruh yang sudah tua dan lebih cenderung untuk mengelakkan diri mereka daripada menghadapi risiko.

Perubahan dalam komposisi penduduk desa mengikut umur mungkin dan corak pekerjaan dapat dilihat dengan lebih jelas dengan menumpukan perkembangan yang berlaku di Kedah. Sebahagian besar pekerja profesional, teknikal, pentadbiran dan pengurusan bekerja di wilayah-wilayah yang telah maju (Kota Setar, Kuala Muda, Kulim, Kubang Pasu, Langkawi). Keadaan ini ada kaitannya dengan dengan tahap pelajaran dan pengalaman buruh. Di wilayah Kulim 87.1% daripada penduduknya pernah bersekolah manakala 86.7% di wilayah Kuala Muda dan 84.8% di wilayah Kota Setar berbanding dengan 78.1% di wilayah Sik dan 77.4% di wilayah Padang Terap.

Penduduk yang terlibat sebagai pekerja pertanian, ternakan, perhutanan dan nelayan paling ramai di wilayah Padang Terap, Sik, Pendang, Yan dan Baling. Kebanyakan mereka yang berpelajaran dan berpengalaman telah berpindah ke wilayah yang telah maju dan yang tinggal di wilayah yang kurang maju kebanyakannya pekerja yang tidak mempunyai kemahiran industri. Di wilayah-wilayah ini juga masalah kemiskinan berlaku pada kadar yang agak besar.

Industri pertanian, perhutanan dan perikanan masih lagi industri yang terpenting di wilayah-wilayah yang agak mundur seperti wilayah Baling, Sik, Yan, Padang Terap, Bandar Baharu dan Pendang. Keupayaan wilayah mengkhusus dalam lain-lain industri masih rendah. Jika ada pun industri yang ditempatkan di kawasan kurang maju, merupakan industri yang berteknologi rendah dan bersesuaian dengan persekitaran pekerja yang kurang berpelajaran atau berkemahiran (*Jadual 1*).

Di wilayah Kota Setar yang menempatkan bandar Alor Setar, industri kewangan, industri insurans, hartanah dan perniagaan telah terus berkembang dan kepentingan industri pertanian, perhutanan dan perikanan semakin berkurangan. Manakala di wilayah Kuala Muda pula, industri pembuatan merupakan industri yang terpenting.

Jadual 1
Pengkhususan Industri Mengikut Daerah (Wilayah)

Daerah	Jenis Industri
Kota Setar	1. Perkhidmatan kewangan, insurans, hartanah dan perniagaan 2. Perdagangan borong & runcit dan restoran & hotel 3. Perkhidmatan masyarakat, sosial dan persendirian 4. Elektrik, gas dan air 5. Pembinaan 6. Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan
Kuala Muda	1. Pembinaan 2. Perlombongan dan kuari 3. Elektrik, gas dan air 4. Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan 5. Perkhidmatan masyarakat, sosial dan persendirian
Langkawi	1. Perlombongan dan kuari 2. Pembinaan 3. Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan 4. Elektrik, gas dan air 5. Perdagangan borong & runcit dan restoran & hotel
Kubang Pasu	1. Perlombongan dan kuari 2. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan 3. Perkhidmatan masyarakat, sosial dan persendirian 4. Elektrik, gas dan air
Kulim	1. Pembinaan 2. Elektrik, gas dan air 3. Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan 4. Perlombongan dan kuari
Sik	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan 2. Perlombongan dan kuari
Pandang	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan 2. Perlombongan dan kuari
Padang Terap	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan
Baling	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan
Bandar Baharu	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan
Yan	1. Pertanian, perhutanan, pemburuan dan perikanan

Jenis industri mengikut "Buku Penjenisan Perusahaan Malaysia, 1972", terbitan Jabatan Perangkaan Malaysia yang berasaskan kepada "International Standard of Industrial Classification (ISIC) of All Economic Activities terbitan United Nations. Konsep Koefisien penempatan (location quotient) digunakan untuk melihat pengkhususan relatif wilayah dalam sesuatu industri tertentu.

Tiga wilayah yang terbesar di negeri Kedah, Sik, Baling dan Padang Terap mempunyai penduduk yang agak berselerak dan tidak memusat disuatu kawasan bandar. Tiada pekan di kawasan ini yang dapat ditakrifkan sebagai kawasan bandar kerana tidak mempunyai bilangan penduduk yang lebih dari 10,000 orang. Ketiadaan kawasan bandar di wilayah-wilayah ini akan melambatkan pembangunan kerana pekan-pekan kecil kurang mampu menjana aliran perdagangan/perniagaan antara bandar/wilayah.

Dari segi migrasi penduduk, wilayah Kulim mencatatkan migrasi masuk antara negeri yang tertinggi dan yang terendah di wilayah Pendang. Manakala migrasi keluar antara negeri yang paling tinggi dicatatkan di wilayah Bandar Baru dan paling rendah di wilayah Padang Terap. Secara keseluruhan migrasi bersih (migrasi masuk tolak migrasi keluar) antara negeri yang tertinggi berlaku di wilayah Kulim dan terendah di wilayah Bandar Baharu (*Jadual 2*).

Jadual 2
Migrasi Penduduk

Daerah	Migrasi antara negeri 1986-1991		
	Migrasi bersih	Migrasi masuk	Migrasi keluar
Kulim	7.8	14.0	6.2
Kuala Muda	4.0	10.2	6.3
Langkawi	3.8	7.6	3.8
Kubang Pasu	1.1	7.2	6.1
Padang Terap	-0.9	2.2	3.1
Yan	-1.3	3.1	4.3
Sik	-1.8	2.0	3.8
Pendang	-2.3	1.8	4.1
Baling	-2.6	3.7	6.3
Kota Setar	-2.7	4.1	6.8
Bandar Bahru	-3.4	4.7	8.1
KEDAH	-0.4	6.4	6.8

Malaysia. 1995. State Population Report, Kedah. Population and Housing Census of Malaysia, 1991. Kuala Lumpur: Jabatan Statistik.

Faktor migrasi keluar seterusnya akan mempengaruhi kadar penyertaan tenaga buruh (penduduk yang berumur 15-64 tahun) dan kadar tanggungan di sesebuah wilayah. Daerah Kulim mencatatkan kadar penyertaan tenaga buruh yang tertinggi sebaliknya terendah di wilayah Sik. Kadar penyertaan tenaga kerja yang tinggi di Kulim mengecilkan nisbah tanggungan berbanding dengan daerah Sik yang mempunyai nisbah tanggungan yang tinggi (*Jadual 3*).

Jadual 3
Nisbah Tanggungan, Daerah

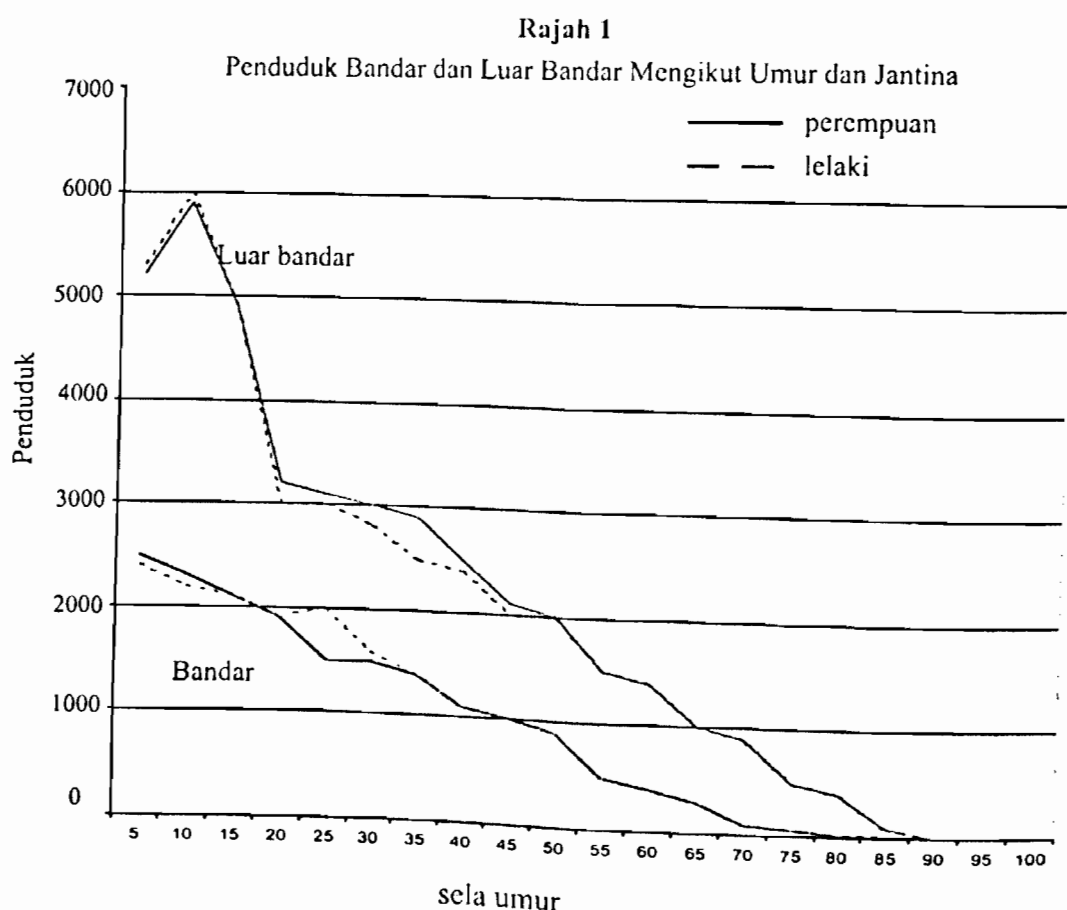
Daerah	Jumlah penduduk berumur kurang 15 tahun	Jumlah penduduk berumur 15-64 tahun	Jumlah penduduk berumur 65 tahun dan lebih	Jumlah penduduk	Nisbah Tanggungan
Kulim	45,780	77,308	5,268	128,356	66.0
Langkawi	15,613	25,581	1,744	42,938	67.9
Kota Setar	116,350	191,060	14,936	322,354	68.7
Kuala Muda	93,276	150,806	10,290	254,372	68.7
Kubang Pasu	58,273	91,959	7,731	157,963	71.8
Yan	22,706	34,168	3,609	60,483	77.0
Pendang	31,878	46,725	4,489	83,092	77.8
Baling	47,212	67,273	5,339	114,485	78.1
Bandar Bahru	12,558	18,528	1,920	33,06	78.1
Padang terap	21,308	27,325	2,093	50,726	85.6
Sik	23,245	28,837	2,384	54,466	88.9
KEDAH	488,199	759,570	59,803	1,302,241	72.1

Malaysia. 1995. State Population Report, Kedah. Population and Housing Census of Malaysia, 1991. Kuala Lumpur : Jabatan Statistik.

Pada hakikatnya jumlah penduduk perempuan lebih ramai dari jumlah penduduk lelaki, pada nisbah lelaki perempuan 1:1.03. Keadaan ini berlaku di kesemua wilayah kecuali di Langkawi. Nisbah ini paling tinggi di wilayah Yan, 1:1.09 dan terendah di wilayah Langkawi, 1:0.92. Ketakseimbangan agihan jantina mengikut wilayah ini disebabkan oleh faktor migrasi terutamanya migrasi keluar antara negeri oleh kaum lelaki, yang sebahagian besarnya ke Pulau Pinang.

Faktor migrasi masuk penduduk ke kawasan bandar menyebabkan peratus penduduk yang berumur kurang dari 14 tahun dan lebih dari 65

tahun lebih besar di kawasan luar bandar. Manakala peratus penduduk yang berumur antara 15-64 tahun lebih besar di kawasan bandar dibandingkan dengan kawasan luar bandar. Faktor migrasi keluar penduduk antara negeri terutamanya oleh kaum lelaki, menyebabkan peratus penduduk lelaki pada tingkat umur 15-64 tahun lebih rendah dibandingkan dengan penduduk perempuan. Hanya peringkat umur kurang dari 15 tahun, peratus penduduk lelaki lebih besar dari penduduk perempuan. Ketaksamarataan agihan penduduk berdasarkan jantina di kawasan bandar sangat ketara pada tingkat umur antara 25 hingga 35 tahun, manakala di kawasan luar bandar pula pada tingkat umur antara 30 hingga 40 tahun. Pada tingkat umur kurang dari 18 tahun, penduduk lelaki lebih ramai daripada penduduk perempuan di kawasan bandar dan di luar bandar. Selepas umur 17-18 tahun iaitu setelah tamat pengajian sekolah menengah, penduduk lelaki mula berpindah keluar. Ketakseimbangan agihan jantina di kawasan luar bandar akan berkurangan pada tingkat umur lebih dari 50 tahun. Pada tingkat umur ini mereka yang telah bersara dijangka pulang ke kampung halaman masing-masing (*Rajah 1*).

Keseluruhannya, pertumbuhan ekonomi di negeri Kedah secara amnya berpusat di sekitar wilayah Kota Setar (Alor Setar), Kuala Muda (Sungai Petani) dan baru-baru ini di Langkawi (Kuah). Di wilayah ini kegiatan ekonomi telah dipelbagaikan dan secara relatif peranan industri pertanian telah berkurangan. Proses perbandaran yang agak mengutub ini menyebabkan hampir 67% penduduk bandar hanya tertumpu di Alor Setar dan Sungai Petani sahaja.

Keadaan sebegini bukan sahaja akan meningkatkan jurang pendapatan antara kawasan bandar dan luar bandar malah ini juga akan meningkatkan masalah kemiskinan di kawasan bandar. Bilangan ketua isirumah (KIR) termiskin teramai (18%) menetap di wilayah Kota Setar terutamanya di mukim Jabi. Keadaan ini ada kaitannya dengan tingkat pelajaran/kemahiran yang asas, umur yang telah lanjut, saiz keluarga yang besar, peluang pekerjaan yang tidak mencukupi dan/atau bersesuaian.

Taburan penduduk dan aliran migrasi juga akan mempengaruhi ketidakseimbangan ekonomi wilayah. Salah satu sebab kadar pertumbuhan penduduk yang rendah di Baling (0.8%), Yan (0.2%), Pendang (0.8%) dan Bandar Baharu (0.4%) disebabkan aliran migrasi keluar penduduk terutamanya yang berpendidikan/kemahiran dan bermodal. Keadaan ini mempunyai kaitan yang rapat dengan struktur ekonomi yang tradisional dan nilai ditambah yang rendah.

Pada masa yang sama, migrasi keluar terutamanya pada tingkat umur 15-64 tahun akan meningkatkan nisbah tanggungan di wilayah yang ditinggalkan. Selain itu, migrasi keluar kaum lelaki yang lebih ramai dari kaum perempuan akan membesarkan nisbah jantina lelaki dan perempuan di sesebuah wilayah. Penumpuan penduduk yang tidak sama rata antara wilayah boleh menggambarkan keadaan pembangunan yang tidak seimbang antara wilayah.

Di semua wilayah di negeri Kedah bilangan penduduk perempuan lebih ramai daripada penduduk lelaki kecuali di wilayah Langkawi. Di wilayah Langkawi penduduk lelaki lebih ramai daripada penduduk perempuan kerana pada tahun bancian dibuat (1991), industri pelancongan di Langkawi sedang pesat membangun dan permintaan terhadap pekerja binaan agak tinggi. Sebahagian besar penduduk (lelaki) terlibat sebagai pekerja binaan.

Migrasi yang berlaku dari kawasan pertanian ke kawasan perindustrian dan migrasi dari bandar-bandar kecil ke bandar-bandar yang besar menyebabkan kadar pertumbuhan penduduk di bandar-bandar yang kecil rendah. Kadar pertumbuhan penduduk di bandar Kulim dan Kuala Kedah hanyalah 0.4% dan 0.3% sahaja berbanding 8.5% di Sungai Petani dan 5.3% di Alor Setar.

Trend sebegini memperlihatkan proses perbandaran lebih tertumpu di bandar-bandar besar. Bandar-bandar yang bersaiz sederhana dan kecil hanya berkembang pada kadar yang perlahan, malah ada juga yang merosot, contohnya peratus pertumbuhan penduduk bandar Kulim telah merosot dari 3.9% kepada 0.4% pada tahun 1991.

Migrasi dari bandar-bandar kecil berlaku kerana penyerapan guna tenaga yang lembap dalam sektor pertanian di sekitar bandar-bandar tersebut dan mengurangkan aktiviti perindustrian. Ia juga menunjukkan kegagalan pertumbuhan ekonomi di bandar-bandar yang agak besar mewujudkan kesan limpahan dan kurangnya rantaian-rantaian ekonomi antara bandar-bandar yang besar dengan bandar-bandar yang lain.

Akibat daripada perkembangan yang dibincangkan di atas, pertambahan output di sektor pertanian di negara ini menjadi lembap dan seterusnya mempengaruhi taraf sosio-ekonomi penduduk desa, terutamanya jika dibandingkan dengan kemajuan sektor lain meskipun terdapat usaha untuk memulihkannya. Misalnya, dalam tempoh 1991-1995, pendapatan purata isirumah di kawasan desa (dikira mengikut harga tetap 1990) hanya meningkat pada kadar purata 1.6 % berbanding dengan 4.5 % yang diperolehi oleh isirumah di bandar (Malaysia, 1996). Sekiranya peningkatan pendapatan purata di antara dua kawasan ini berterusan pada kadar yang sama seperti yang berlaku dalam tempoh 1991-1995, maka nisbah pendapatan purata isirumah bandar dan isirumah desa akan menjadi empat kali ganda pada tahun 2020 berbanding dengan 2.0 kali ganda pada 1995.

Ini bermakna sebarang usaha untuk mengurangkan masalah kemiskinan dan ketidakseimbangan dalam agihan pendapatan di negara ini memerlukan satu strategi yang akan dapat membawa pembaharuan radikal di kawasan desa. Harus juga diingatkan bahawa liberalisasi dalam perdagangan barang pertanian berkemungkinan besar akan memberi kesan negatif terhadap pendapatan petani kecil di kawasan desa. Oleh demikian, apa yang diperlukan adalah satu lagi proses

transformasi masyarakat desa yang mengarah kepada wujudnya keseimbangan masyarakat luar bandar dengan masyarakat bandar dan membawa peralihan sektor luar bandar daripada bersifat tradisional dan berdaya pengeluaran rendah kepada yang bersifat moden dan berdaya pengeluaran tinggi.

Malah, asas ekonomi luar bandar pada masa depan perlu dipelbagai agar dapat menjamin kemapanan ekonomi luar bandar. Ini bermakna infrastruktur yang akan disediakan di luar bandar mestilah mencukupi untuk keperluan bukan sahaja kegiatan petani moden tetapi juga masyarakat industri yang moden di kawasan luar bandar. Seiringan dengan itu, usaha pembangunan manusia di kawasan luar bandar harus ditingkatkan agar kualiti tenaga kerja di luar bandar berada pada tahap yang tinggi. Kesan akhir proses tranaformasi luar bandar yang dicadangkan secara ringkas ini haruslah melahirkan manusia yang berupaya untuk menangani cabaran dalam sebuah negara industri maju dan moden pada masa depan.

PENUTUP

Kertas kerja ini telah cuba mengutarakan beberapa isu yang mempunyai implikasi terhadap masalah kemiskinan dan kualiti hidup penduduk di kedua-dua kawasan bandar dan desa di negara ini dengan mengambil kira beberapa kecenderungan utama yang berlaku dalam ekonomi Malaysia. Selain itu, kertas kerja ini juga telah mengutara beberapa cadangan untuk menangani isu-isu tersebut.

Dengan mengutarakan isu/cadangan tersebut kami berharap akan dapat menarik perhatian lebih ramai pengkaji/pembuat dasar untuk sama-sama terus membahaskannya agar kita sama-sama dapat meningkatkan kejayaan membasmi kemiskinan dan meningkatkan kualiti hidup. Schubungan dengan itu, harus ditekankan di sini bahawa analisis dan cadangan yang dibuat dalam kertas kerja ini hanya berpandukan kepada maklumat yang masih terbatas. Oleh itu, dengan meningkat penyelidikan ke atas perkara-perkara yang dibangkitkan, kami percaya kita boleh menghasilkan satu rangka cadangan yang lebih mantap untuk memastikan pertumbuhan ekonomi yang pesat akan turut juga meningkatkan kualiti hidup penduduk.

Akhir sekali, perlu dinyatakan bahawa pencapaian yang lebih berkesan dalam usaha mencapai matlamat kemajuan dalam pembangunan manusia di negara ini semestinya memerlukan semua pihak iaitu kerajaan, sektor swasta dan badan-badan bukan kerajaan, benar-benar mempunyai iltizam yang tinggi dan harus bekerjasama dalam merangka dasar melaksanakan program dan projek agar segala keputusan dapat berjalan secara cekap dan berkesan. Pengalaman dalam kebanyakan negara menunjukkan bahawa tekad yang bersepadu di semua peringkat daripada peringkat nasional hingga ke peringkat masyarakat tempatan amat diperlukan untuk memerangi gejala buruk yang mempengaruhi kualiti hidup penduduk agar segala usaha yang dilaksanakan itu membuahkan hasil yang maksimum. Sementara itu, rancangan pembangunan manusia juga tidak akan berjaya jika penduduk sasaran tidak disediakan dengan kebolehan/kecekapan untuk mengambil peluang yang wujud hasil daripada perkembangan ekonomi yang pesat.

Oleh itu, segala bentuk halangan yang menyebabkan kurang penyertaan golongan sasaran juga harus diatasi. Perlu ditegaskan bahawa suasana yang membolehkan golongan miskin dan berpendapatan rendah menggunakan keupayaan yang ada pada diri mereka untuk keluar daripada perangkap kemiskinan perlu disediakan.

NOTA AKHIR

¹ Pada tahun 1991 kawasan bandar ditakrifkan sebagai kawasan yang diwartakan serta kawasan tepubina yang bersempadan dengannya dan gabungan kedua-duanya mempunyai penduduk seramai 10,000 atau lebih semasa Banci Penduduk 1991. Kawasan tepubina ditakrifkan sebagai kawasan yang terletak bersebelahan kawasan yang diwartakan dan mempunyai sekurang-kurangnya 60% penduduk (berumur 10 tahun atau lebih) terlibat dalam aktiviti bukan pertanian dan sekurang-kurangnya 30% unit perumahan mempunyai kemudahan tandas moden.

RUJUKAN

- Anuwar Ali (1983). Agglomerasi Perkilangan dan Perbandaran di Semenanjung Malaysia: Satu Konflik Dengan Keperluan Mengurangkan Ketidakseimbangan Regional. Kertas kerja Seminar Perbandaran dan Pembangunan Negara, 24-25 Oktober, Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Asan Ali Golam Hassan (1996). *Ketakseseimbangan Wilayah di Negeri Kedah*. Kertas kerja Kolokium Masyarakat Negeri Kedah. Sekolah Pembangunan Sosial, Universiti Utara Malaysia. Sintok
- Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (1984). *The Kuala Lumpur Structure Plan*. Kuala Lumpur.
- Fong Chan Oun (1984). *Urban Poverty in Malaysia: Its Profile in Four Metropolitan Centers*. Kuala Lumpur: Faculty of Economics and Administration, University Malaya.
- Ishak Shaari (1996). Kemiskinan Bandar: Meninjau Kembali Konsep dan Persoalan, Kertas Kerja Seminar Kemiskinan Bandar Peringkat Kebangsaan. 12-13 Julai, Kementerian Pembangunan Luar Bandar.
- Kennedy, P. (1993). *Preparing for the Twenty first Century*. London: Horper Collins.
- Kuznets, S. (1976). "Demographic Aspects of the Size Distribution of Income: An Exploratory Essays", *Economic Development and Cultural Change*, 25(1).
- Mahbubul Haq, 1985. *Reflections on Human Development*. New York: Oxford University Press.
- Malaysia, 1976. *Rancangan Malaysia Ketiga, 1976-1980*. Kuala Lumpur: Jabatan Percetakan Negara.
- _____ (1981). *Rancangan Malaysia Keempat, 1981-1985*. Kuala Lumpur: Jabatan Percetakan Negara.
- _____ (1991a). *Rangka Rancangan Jangka Panjang Kedua, 1991-2000*. Kuala Lumpur: Jabatan Percetakan Negara.
- _____ (1991b). *Rancangan Malaysia Keenam, 1991-1995*. Kuala Lumpur: Jabatan Percetakan Negara.
- _____ (1993). *Kajian Separuh Penggal Rancangan Malaysia Keenam, 1991-1995*. Kuala Lumpur: Jabatan Percetakan Negara.

- _____ (1996). *Rancangan Malaysia Ketujuh, 1996-2000*. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia Berhad.
- Mingione, Enzo (1993). "The new urban povety and the underclass: Introduction", *International Journal of Urban and Regional Research*, 17(3), 324-6.
- Morley, S. A (1981). The Effect of Changes in the Population on Several Measures of Income Distribution, *American Economic Review*, 71(3).
- Naisbitt, John (1990). *Megatrends 2000: Ten New Directions for the 1990s*. New York: Avon Books.
- Nordin Razak (1996). Kemiskinan Bandar: Pengalaman DBKL dalam Menanganinya. Kertas Kerja Seminar Kemiskinan Bandar Peringkat Kebangsaan. 12-13 Julai, Kementerian Pembangunan Luar Bandar.
- Ohmae, Kenichi (1990). *The Borderless World; Power and Sfrategy in the Interlinked Economy*. London: Harper-Collins.
- Osman Rani Hassan (1983). Polisi Perindustrian dan Penglibatan Bumiputera. dlm. Jaafar Muhamad & Abdul Shukor Ariflin (eds.). *Masalah dan Prospek Ekonomi Bumiputera*. Bangi: Penerbitan UKM, 97-107.
- Othman Yeop Abdullah (1995). *Teras dan Cabaran Komoditi Utama Menuju Negara Industri dan Penggobalan*. Kertas Kerja Persidangan Kebangsaan Reformiasi Pertanian, UKM-PETA, 25-26 Oktober 1995.
- Pernia, Ernesto M. (1994). *Urban Poverty in Asia: A Survey of Critical Issues*. Hong Kong: Oxford University Press.
- Rasiah R (1995). *Foreign Capital and Industrialization in Malaysia*. London and New York: Macmillan and St. Martins.
- Reich, Robert, B.(1991). *The Works of Nations*. New York: Random House.
- Rodgers, O., Charles Gore & Jose B. Figueiredo (1995). *Social Exclusion: Rhetoric, Reality and Responses*. Geneva: International Labour Organisation.
- Seers, D. (1979). The New Meaning of Development. *International Development Review*, No. 3.
- Sen, A. (1981). Public Action The Quality of live. *Oxford Bulletin of Economic and Statistics*, Vol.43. No.4, November.

- Volker, Bomscher (1983). World Economy, Level Development and Income Distribution: An In Integration of Different Approached to the Explanation of Income Inequality, *World Development*, Vol 11, No.1.
- Williason, J.G. (1991). *Inequality, Poverty and History*. Cambridge, Mass.: Basil Blackwell
- World Bank (1993). *The East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy*. New York: Oxford University Press.
- World Bank (1995). *Malaysia - Meeting Labor Needs: More Workers and Better Skills*. Washington.